

Сев

**ECONOMY
FINANCES
MANAGEMENT**

**ACTUAL ISSUES OF SCIENCE
AND PRACTICAL ACTIVITY**

**ЕКОНОМІКА
ФІНАНСИ
МЕНЕДЖМЕНТ**

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ НАУКИ І ПРАКТИКИ

1' 2015 (1)

ЕКОНОМІКА, ФІНАНСИ, МЕНЕДЖМЕНТ: АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ НАУКИ І ПРАКТИКИ

1' 2015 (1)

Всеукраїнський науково-виробничий журнал

**“ЕКОНОМІКА. ФІНАНСИ. МЕНЕДЖМЕНТ:
актуальні питання науки і практики”**

**“ECONOMY. FINANCES. MANAGEMENT:
actual issues of science and practical activity”**

Заснований у 1997 році під назвою
“Вісник Вінницького державного
сільськогосподарського інституту”.

У 2010 - 2014 роках виходив під назвою
“Збірник наукових праць Вінницького
національного аграрного університету”

З 2015 року “Економіка. Фінанси. Менеджмент:
актуальні питання науки і практики”

Свідоцтво про державну реєстрацію засобів масової
інформації №21154-10954 ПР
від 31.12.2014 р.

Головний редактор

доктор економічних наук, професор,
академік НААН **Калетнік Г.М.**

Chief editor

Doctor of Economic Sciences, professor,
academician of NAAS of Ukraine **Kaletnik H.**

Заступник головного редактора

доктор економічних наук, професор **Шпикуняк О.Г.**

Assistant chief editor

Doctor of Economic Sciences, professor **Shpykuliak O.**

Члени редакційної колегії:

доктор юридичних наук, професор **Авдіївський В.І. (Росія)**
доктор економічних наук, доцент **Бондаренко В.М.**
доктор економічних наук, професор **Буряніківа Н.В.**
доктор економічних наук, професор **Варченко О.М.**
доктор економічних наук, професор **Горська С. (Словаччина)**
доктор економічних наук, професор **Гуцаленко Л.В.**
доктор, професор **Данн Дж.В. (США)**
доктор економічних наук, професор,
академік НААН **Дем'яненко М.Я.**
доктор економічних наук, професор,
академік НААН **Кваша С.М.**
доктор економічних наук,
член-коресподент НААН **Кириленко І.Г.**
доктор економічних наук, професор **Козловський С.В.**
доктор економічних наук, професор **Коляденко С.В.**
доктор економічних наук, професор **Клепатські Б. (Польща)**
доктор економічних наук, професор **Мазур А.Г.**
доктор економічних наук, професор,
академік НААН **Малік М.Й.**
доктор економічних наук, професор **Масленнікова Н.П. (Росія)**
кандидат юридичних наук, доцент **Мельничук О.Ф.**
доктор економічних наук, професор **Мороз О.О.**
кандидат економічних наук, доцент **Мулик Т.О.**
доктор економічних наук, професор,
академік НААН **Панасюк Б.Я.**
доктор економічних наук, професор **Правдюк Н.Л.**
доктор економічних наук, професор **Прутська О.О.**
доктор економічних наук, професор **Свиноус І.В.**
кандидат економічних наук, доцент **Ціхановська В.М.**
доктор економічних наук, професор **Чернюк Л.Г.**
кандидат економічних наук **Шаманська О.І.**
доктор економічних наук, професор,
академік НААН **Шпичак О.М.**
кандидат економічних наук, доцент **Янчук Г.В.**

Editorial Staff Members:

Doctor in law, professor **Avdiivskiy V. (Russia)**
Doctor of Economic Sciences, associate professor **Bondarenko V.**
Doctor of Economic Sciences, professor **Buriennikova N.**
Doctor of Economic Sciences, professor **Varchenko O.**
Doctor of Economic Sciences, professor **Horska E. (Slovakia)**
Doctor of Economic Sciences, professor **Hutsalenko L.**
Doctor, professor **Dann J.V. (USA)**
Doctor of Economic Sciences, professor,
academician of NAAS of Ukraine **Demianenko M.**
Doctor of Economic Sciences, professor,
academician of NAAS of Ukraine **Kvasha S.**
Doctor of Economic Sciences,
corresponding member of NAAS of Ukraine **Kyrylenko I.**
Doctor of Economic Sciences, professor **Kozlovskiy S.**
Doctor of Economic Sciences, professor **Koliadenko S.**
Doctor of Economic Sciences, professor **Klepatski B. (Poland)**
Doctor of Economic Sciences, professor **Mazur A.**
Doctor of Economic Sciences, professor,
academician of NAAS of Ukraine **Malik M.**
Doctor of Economic Sciences, professor **Maslennikova N. (Russia)**
Candidate in Law, associate professor **Melnychuk O.**
Doctor of Economic Sciences, professor **Moroz O.**
Candidate of Economic Sciences, associate professor **Mulyk T.**
Doctor of Economic Sciences, professor,
academician of NAAS of Ukraine **Panasiuk B.**
Doctor of Economic Sciences, professor **Pravdiuk N.**
Doctor of Economic Sciences, professor **Prutskya O.**
Doctor of Economic Sciences, professor **Svynous I.**
Candidate of Economic Sciences, associate professor **Tsikhanovska V.**
Doctor of Economic Sciences, professor **Cherniuk L.**
Candidate of Economic Sciences, associate professor **Shamanska O.**
Doctor of Economic Sciences, professor,
academician of NAAS of Ukraine **Shpychak O.**
Candidate of Economic Sciences, associate professor **Yanchuk H.**

Видавець: Вінницький національний аграрний університет

Відповідальний секретар редакції – **Колесов О.С.**, кандидат економічних наук, доцент
Редагування, корекція й переклад іноземною мовою – **Черниш Л.А.**, **Москаленко І.В.**
Технічний секретар **Скакун Л.А.**

Комп'ютерна верстка – **Бондаренко О.В.**

**“ЕКОНОМІКА. ФІНАНСИ. МЕНЕДЖМЕНТ:
актуальні питання науки і практики”**

**“ECONOMY. FINANCES. MANAGEMENT:
actual issues of science and practical activity”**

Всеукраїнський науково-виробничий журнал

1'2015 (1)

ЗМІСТ

СТОРІНКА ГОЛОВНОГО РЕДАКТОРА

Г. М. Калетник СТРАТЕГІКО-ІНСТИТУЦІЙНІ ЗАСАДИ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ПОТЕНЦІАЛУ АГРАРНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ 3

ТЕОРІЯ І ІСТОРІЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ДУМКИ

Ю. М. Лопатинський, В. В. Кіндзерський ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ МЕТОДОЛОГІЧНИХ ЗАСАД ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІКИ 16

ДЕМОГРАФІЯ, ЕКОНОМІКА ПРАЦІ, СОЦІАЛЬНА ЕКОНОМІКА І ПОЛІТИКА

М. А. Коротсєв, О. С. Колесов ФОРМУВАННЯ ЗАЙНЯТОСТІ ТРУДОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ 27

О. В. Шанин ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ ПІДХІД ДО УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ СІЛЬСЬКИХ НАСЕЛЕНИХ ПУНКТІВ УКРАЇНИ 36

ІННОВАЦІЙНА ТА ІНВЕСТИЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ

О. І. Шаманська, О. М. Титаренко СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКА ДОРАДЧА ДІЯЛЬНІСТЬ: СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ 44

МЕНЕДЖМЕНТ ТА МАРКЕТИНГ

В. М. Бондаренко МАРКЕТИНГОВА СТРАТЕГІЯ ЯК СКЛАДОВА СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ РЕГІОНУ 51

О. В. Мазуренко ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ У СВИНАРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВАХ 60

МАТЕМАТИЧНІ МЕТОДИ, МОДЕЛІ ТА ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ЕКОНОМІЦІ

О. Д. Красівська, Д. А. Найко ВИЗНАЧЕННЯ ОДНОРІДНОСТІ ГРУП ПРИ ДОСЛІДЖЕННІ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ-АГРАРІЇВ 70

ІНСТИТУЦІЙНІ ПРОБЛЕМИ ЕКОНОМІКИ, ФІНАНСІВ, МЕНЕДЖМЕНТУ ТА ПРАВА

В. П. Рябоконь, О. Г. Шпикуляк, В. А. Пехов СОЦІАЛЬНИЙ КАПІТАЛ ЯК ІНСТИТУЦІЙНА ДЕТЕРМІНАНТА РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ ТА АГРАРНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА 83

ФІНАНСОВО-КРЕДИТНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ І ПОДАТКОВА ПОЛІТИКА

М. В. Правдюк РЕГІОНАЛЬНІ АСПЕКТИ ПОДАТКОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ВІННИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

97

(9x)

О. Л. Правдюк, А. Л. Правдюк УДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСОВИХ МЕХАНІЗМІВ ЕКОЛОГІЗАЦІЇ АГРОПРОМИСЛОВОГО ВИРОБНИЦТВА

104

БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК, АНАЛІЗ ТА АУДИТ

О. А. Подолянчук УПРАВЛІНСЬКИЙ КОНТРОЛЬ ЯК ВИД ВНУТРІШНЬО-ГОСПОДАРСЬКОГО КОНТРОЛЮ ПІДПРИЄМСТВА

117

Н. І. Коваль, А. П. Нечепуренко ОБЛІК ФІКСОВАНОГО СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПОДАТКУ У ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВАХ

127

ДУМКА МОЛОДОГО ВЧЕНОГО

Н. В. Бслясва ФОРМУВАННЯ РИНКУ ОРГАНІЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ В УКРАЇНІ: ШЛЯХИ, ЧИННИКИ, ЕФЕКТИ

135

О. Є. Зарічук МЕХАНІЗМИ ПОЗАБЮДЖЕТНОГО ФІНАНСУВАННЯ ЖИТЛОВОГО БУДІВНИЦТВА НА СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЯХ

143

АПРОБАЦІЯ ЕКОНОМІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

В. А. Мазур, О. М. Титаренко ЗАСІДАННЯ КРУГЛОГО СТОЛУ НА ТЕМУ: «Розвиток системи сільськогосподарського дорадництва – важлива складова організаційно-економічних змін на селі. Підвищення кваліфікації керівників та спеціалістів агропромислового комплексу України»

154

ПОВІДОМЛЕННЯ

ДО УВАГИ АВТОРІВ ПУБЛІКАЦІЙ В ЖУРНАЛІ “ЕКОНОМІКА. ФІНАНСИ. МЕНЕДЖМЕНТ: актуальні питання науки і практики”

158

Журнал є правонаступником видання “Збірник наукових праць Вінницького національного аграрного університету. Серія: Економічні науки”, який внесено у перелік наукових фахових видань України з економічних наук (постанова ВАК України №1-05/5 від 01.07.2010 р.). Включений до міжнародних наукометричних баз даних: Російський індекс наукового цитування (РІНЦ) та Index Copernicus (Польща).

Адреса редакції: 21008, Вінниця, вул. Солячна, 3, тел. 46-00-03

Вінницький національний аграрний університет

Сайт журналу: <http://efm.vsau.org/>

Електронна адреса: econjournal.vsau@gmail.com

Номер схвалено і рекомендовано до друку рішенням: Редакційної колегії журналу, протокол №1 від 27 березня 2015 року; Вченої ради Вінницького національного аграрного університету, протокол №4 від 27 березня 2015 року.

Усі права застережені. Тексти статей, таблиці, графічний матеріал, формули захищені законом про авторські права. Передрук і переклад статей дозволяється за згодою авторів. Відповідальність за зміст публікацій і достовірність наведених в них даних та іншої інформації, несуть автори статей. Висловлені у надрукованих статтях думки можуть не збігатися з точкою зору редакційної колегії і не покладають на неї ніяких зобов'язань.

УДК 330.5:330.837:[71.438+631.1]

**СОЦІАЛЬНИЙ КАПІТАЛ ЯК
ІНСТИТУЦІЙНА ДЕТЕРМІНАНТА
РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ
ТА АГРАРНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА**

В.П. РЯБОКОНЬ,

доктор економічних наук, професор,
член-кореспондент НААН,
головний науковий співробітник
Національного наукового центру
«Інститут аграрної економіки»

О.Г. ШПИКУЛЯК,

доктор економічних наук, професор,
декан економічного факультету,
Вінницький національний аграрний
університет

В.А. ПЕХОВ, добувач

Національний науковий центр
«Інститут аграрної економіки»

У статті розкриті теоретико-методологічні і концептуальні засади становлення соціального капіталу як інституційної детермінанти розвитку сільських територій та аграрного підприємництва. Визначені певні соціальні аспекти позиціонування категорії «соціальний капітал» у методологічних конструктах наукових напрацювань представників різних наукових шкіл економіки, соціології, політології, а також аграрних досліджень, що дали змогу позиціонувати визначення соціального капіталу як інституційної детермінанти за галузевим призначенням. Розкрито міждисциплінарні наукові позиції у визначенні функціонально-рольових характеристик соціального капіталу його структури, приналежності, мотивації «користувачів» по-відношенню до села як середовища життя і сфери ведення бізнесу, а також підприємництва – інституційної конструкції стимулювання добробуту, отримання доходу, урівноваження інновацій. Зроблено авторський висновок щодо структури соціального капіталу села, наприклад його інституційної конструкції до умов ринку, конкуренції, а також усвідомлення складної інституційної конструкції у середовищі трансформаційної економіки вітчизняного аграрного соціуму.

Ключові слова: соціальний капітал, соціум, інституції, село, сільські території, аграрне підприємство.

Рис. 1. Лтг. 15.

Постановка проблеми. Соціально-економічний розвиток сільських територій та аграрного підприємства в умовах українського аграрного сьогодення відбувається під дією широкої гами інституційних детермінант, серед яких вирішальну роль слід надавати соціальному капіталу. Проблема соціального капіталу виникла на відповідному етапі розвитку прогресивних постіндустріальних суспільств, які перейшли у фазу стійкого утвердження визначальної ролі особистості. Її соціально-економічних наслідків, всебічного забезпечення добробуту нації. Сьогодні соціальний капітал стає там базисом.

консолідованим, багатомірним і найбільш активним надбанням, яке здатне значною мірою гарантувати утримання та навіть тривале утримання середніх позицій суспільства. Питання у тому, що реально-практична інституціоналізація об'єктивно-ринкових засад агрогосподарювання відбувається не лише під впливом різномірних економічних інститутів, визначну роль тут відіграють соціальні.

Постановка проблеми у заданому ракурсі є цілком прийнятною, адже у розвитку сільських територій та аграрного підприємництва інституційні детермінанти соціального плану сьогодні ідентифікують системні дисбаланси.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Концепція соціального капіталу сформувалася досить недавно, тому її аспекти є ще не досить сталими і однозначними у розумінні. Категорія "соціальний капітал" увійшла у науковий обіг завдяки працям П'єра Бурдьє та Джеймса Коулмена у 80-х – на початку 90-х років, набула подальшого розвитку завдяки науковим працям Роберта Патнема (1993 р.р.), П'єра Бурдьє [1], вивчили у науковий обіг термін "соціальний капітал", охарактеризував його як субстанцію, яка призначена для окреслення соціальних зв'язків, які можуть виступати ресурсом отримання вигод. Джеймс Коулмен визначив соціальний капітал як суспільне благо, яке створюється вільним і раціональним індивідом для досягнення власних вигод [1]. Концепція соціального капіталу Дж. Коулмена базується на обґрунтуванні його сутності через визначення соціальної організації. У цілому першооснова, базові підходи до визначення соціо-економічних засад розуміння підвалин соціального капіталу сформовані зарубіжною наукою [2,3]. Питання, як інституційні детермінанти слід розглядати у контексті інституціональної теорії, змоніторингової у контексті досліджень Д.Норта [4], Р.Коула [5], Дж. Коммонса [6], В.Гамільтона [7], В.Якубенка [12] та ін.

Вітчизняні ж науковці, у тому числі дослідники питань сільського розвитку, також демонструють певний інтерес до проблеми соціального капіталу в аспекті його значимості для сільських територій. До представників аграрної школи, дослідження яких пряма чи опосередковано позиціонуються у контексті теорії методології і навіть практики формування соціального капіталу як інституційної детермінанти розвитку сільських територій та аграрного підприємництва, слід віднести В. Юрчишина [13], М. Малика [14], П. Саблука [15], О.Бородіну, В. Рябокожу, О. Булавку, В. Валентинова [11] та інших. Ми ж прагнемо долучитися до них з позиції концептуально-методологічного розуміння соціального капіталу як інституційної детермінанти, сконструювали доказову базу застосування саме міждисциплінарного синтезу, еволюційної методології взагалом, не претендуючи при цьому на остаточність наукових суджень.

Формулювання цілей статті – визначення сутності і функціонально-організаційних ознак соціального капіталу як інституційної детермінанти розвитку сільських територій та аграрного підприємництва.

Виклад основного матеріалу. Соціальний капітал, як інституційна конструкція, сукупність організаційно-функціональних атрибутів розвитку сільських територій, є велими складним утворенням, тому його ідентифікація у контексті визначення сталого розвитку сільських територій, унормовує багатоспектральність теоретико-методологічних і практичних концепцій. Власне саме розуміння цього поняття в сучасній науці позиціонується у контексті міждисциплінарності – взаємної імплементації положень економічної, політичної та навіть правової науки, що досить важливо зрозуміти. Зазначений дискурс проявляється також і щодо розвитку сільських територій, а соціальний капітал при цьому вважається нами спеціфічною інституційною детермінантою. Зрештою пошук підходів до наукового вирішення цієї проблеми полягає у необхідності аналізу вже існуючих концепцій розуміння категорій і понять для структуризації інститутів соціуму.

Теорія соціального капіталу вважається однією з новітніх теорій економічного росту і розвитку людини. Організації та індивіди стають все більше соціальними суб'єктами суспільних відносин, тому зв'язки між ними, а також довіра і можливість взаємовигідного використання людського та інтелектуального капіталу є запорукою соціально-економічного добробуту. Практична реалізація концепції соціального капіталу створює вагомий прецедент активізації інноваційних процесів у суспільстві і його економіко-господарській підсистемі зокрема.

Конструкційним адептом соціальних територій є детермінанти споглядань на його функціональність щодо сталості сільських територій у мотиваційній пріоритеті представників аграрного соціуму, які всезагально зводяться до намагання соціалізації «господарського буття». Врахування цього дає підстави стверджувати, що соціальний капітал наслідок інституційної природи, реалізуючи існуючу в певному сільському середовищі соціально-господарську практику.

Поняття соціального капіталу характеризує єдність культури і структури, що складається у межах цивільних громад. Воно вклучає норми взаємності (довіра і толерантність) та межгромадської залученості (участь людей у спілках, громадах) [9].

Економічне значення соціального капіталу полягає у тому, що він зменшує витрати на координацію спільної діяльності, замінюючи контракти, формальні правила і бюрократичні процедури відносинами довіри, засвоєними професійними стандартами, етикою спілкування – тими неформальними нормами, які передаються традиціями і освітою [2,3]. У цьому визначенні проявляється інституціональна природа соціального капіталу, який формується інституціями і підтримує їх, змушуючи індивідів дотримуватися певних правил у міжгромадських відносинах. За визначенням СОН соціальний капітал можна порівняти з економічно невидимим матеріалом, який зв'язує суспільство в єдине ціле і полегшує його функціонування, тим самим поліпшуючи динаміку його соціально-економічного розвитку [10].

Вважаємо, що соціальний капітал – це сукупність зв'язків, система економіко-соціальних відносин, інституцій, колективів, об'єднань, структур використання господарського, трудового та кадрового потенціалу, інтелектуального капіталу, сформованих і належних людям; це консолідуючий фактор економіко-соціальних ролей особистості селянина у соціумі й господарській діяльності як сукупності традицій, функцій, інституціональних складових.

Інституціональна теорія дозволяє розглядати проблему формування соціального капіталу як інституційної детермінанти розвитку сільських територій та аграрного підприємництва з позицій відносин між індивідами і економічними агентами-організаціями. Тобто обґрунтування ролі і принципів функціонування базисних інститутів в аграрному соціумі дає змогу визначити особливості формування соціального капіталу на селі. Концептуальний підхід до визначення соціального капіталу на селі полягає в обґрунтуванні особливостей інституціональних відносин ринкової економіки.

Поглиблюючи теоретичний конструкт з'ясування змісту досліджуваної проблеми зазначимо, що соціальний капітал продовжує ахисити у науковий обіг, а його сутнісні характеристики формуються на основі синтезу положень соціології, психології, філософії, економічної теорії, інституціоналізму. Ще раз зауважимо, що сутність і природа соціального капіталу інституціональна, а він еволюціонує у науково-практичному аспекті суспільного буття, розвитку ринку.

Щодо сільських територій і аграрного підприємництва, то соціально-економічний процес в умовах вітчизняного сільського розвитку є проблемним з позиції відсутності ефективних механізмів консолідації соціальних і виробничо-господарських систем, інституцій, які сприятимуть стабілізації у розвитку сільської території як життєвого та виробничого середовища. Концепція соціального капіталу сформувалася недавно, тому її аспекти є ще не цілком сталими й однозначними у розумінні, особливо для вітчизняної аграрної економічної науки.

Метою розвитку соціального капіталу як інституційної детермінанти є розбудова ефективних і взаємовигідних соціальних та економічних відносин між селянами у формуванні реальних можливостей перспективного розвитку сільських територій.

Реалізація окресленої мети консолідує завдання, які випливають із потреб сьогодення щодо активізації розвитку сільських територій за рахунок внутрішніх факторів і потенціалу села. Завданнями у даному ракурсі вважасмо: формування інститутів власної довіри селян – кооперативів; організацію системного моніторингу соціально-економічних ситуацій на селі – демографічної; формування трудового і кадрового потенціалу, мотиваційного поля діяльності; пропаганда і впровадження інноваційної моделі сільського розвитку; забезпечення продуктивної реалізації існуючого трудового потенціалу через консолідацію господарств населення у систему трудової взаємодії на основі інтеграції та базованих на взаємній довірі зв'язків; сприяння поширенню парадигми дорадництва з метою ефективного інформаційного забезпечення та роз'яснювальної роботи; остаточне утвердження на селі базисних економічних інститутів, перш за все інституту власності, контракту, кооператив; наглядження економічних зв'язків між селянами у ракурсі взаємного сприяння зростанню добробуту, ефективне поєднання економічних і соціальних ролей селян для формування ефективних аграрних мотивацій на благо сільського розвитку.

Системуотворювальним інститутом в утвердженні ефективної економіки сільських територій зацікавлені аграрні підприємства, поряд з чим і їх соціальний капітал, умовно кажучи, використовується задля виробництва продовольства, забезпечення продовольчої безпеки держави. Навколо соціального капіталу підприємств формуються соціальний капітал сільських територій (села). Соціальний капітал сільських територій – більш широке поняття, адже він включає капітал підприємств. Але існує одна досить важлива особливість – соціальний капітал села формується завдяки розвитку аграрних підприємств, зокрема їх соціального капіталу і соціального капіталу селян. Соціальний капітал аграрних підприємств є системуотворюючим каталізатором сільського розвитку, адже містить ряд стимулів матеріального змісту, які інституціоналізуються у якості детермінант розвитку сільських територій (стимулів, ефектів, регуляторів тощо).

Стимули матеріального змісту – складова будь-яких відносин, які здійснюються навколо людини. Тому підприємства з їх матеріальними ресурсами забезпечують можливість задоволення потреб сільських жителів, підвищуючи їх індивідуально-колективний соціальний капітал.

Необхідно зазначити, що соціальний капітал села окрім особистісно-індивідуального вираження у великій мірі формується на колективній, об'єднаній основі. У цьому полягає специфіка українського села, яке тривалий час розвивалося на засадах колективізму, що "пронизував" повсякденне життя в усіх його проявах. Мається на увазі, що взаємодія продуктивних сил і виробничих відносин здійснювалася на засадах колективної праці, зрівняльного підходу до розподілу доходів. Це у свою чергу стримувало процеси формування і розвитку соціального капіталу конкурентного типу.

Таким чином, соціальний капітал набуває включено важливого значення для успішності підприємницької діяльності в умовах соціально-орієнтованої економіки. Вважасмо, що підприємництво є системуотворюючим фактором економічного і мотиваційного піднесення сусільства. Мотивації у підприємстві вирішують питання економічної безпеки та задоволення потреб кожного індивіда через виробництво і продаж на ринку благ. У даному ракурсі типи соціального капіталу кожен по своєму впливає на становлення і економічне піднесення суб'єктів підприємницької діяльності. Геловними аспектами впливу соціального капіталу виступають індивідуальний, організаційний, громадський. Як вважас В.Д. Валентинюк, значення залежності від соціального капіталу полягає у тому, що організаційні структури можуть ефективно функціонувати лише за

умови базування на необхідному для них рівні соціального капіталу. Спроби створити певні структури без урахування необхідного для їх існування соціального капіталу напевно чи будуть результативними. Зокрема, на нашу думку, недостатній рівень розвитку обслуговуючої кооперації в аграрному секторі повеностеся передусім саме цією відносинах між членами, їх здатності конструктивно співробітничати і досягати спільних точок зору [11]. Потоджучись з цим, слід зазначити, що соціальний капітал по-суті являє собою аспекти взаємодії у колективі, відносини з приводу спільного вирішення проблем, прийняття управлінських рішень на шляху досягнення особистих і колективних цілей. Він влючає неформальні й формальні зв'язки, нетрадиційні підходи до вирішення проблем, особистісні складові поведінки індивіда, формуються у процесі його становлення (лідерство, повага з боку інших, підприємницький талант). Від соціального капіталу залежить ефективність колективних дій, швидкість досягнення консенсусу між співробітниками організації, кожний з яких має "власний соціальний капітал" і вступає у відносини з іншими людьми. Розуміється, що кожний працівник підприємства характеризується відмінними від інших складовими соціального капіталу (супільний статус, поведінковий, ментальний, комунікативний аспекти). Соціальний капітал організації, сільськогосподарського підприємства і соціальний капітал працівника, селянина, які влючають людський, інтелектуальний капітал на індивідуальному та колективному рівні у комплексі формують навколо сільської території соціальний капітал села.

Формування соціального капіталу на селі передбачає обов'язкову взаємодію між людьми, яка повинна бути організованою і взаємоузгодженою виходячи із їх потреб та структурі відносин. Тобто соціальний капітал являє собою формалізацію, поєднання індивідуального капіталу людей у комплекс взаємопов'язаних структурованих за соціальними індивідуально-колективними принципами відносин.

Вважасмо, що соціальний капітал території формується на основі людського та інтелектуального капіталу. Основою соціального капіталу є інституції, суб'єкти господарювання, люди і територіальні утворення, які за рахунок власних кількісно-якісних характеристик формують "соцум" на селі. Важливими системоутворюючими складовими соціального капіталу слід вважати кількісно-якісні характеристики людських ресурсів аграрної сфери і сукупність знань, виражених в інтелектуальній власності та гуманітарних активах.

Становлення соціального капіталу на селі відбувається на основі людського, інтелектуального капіталу, сільської території, а також підприємницького капіталу (рис. 1):

підприємницький капітал – кількісно-вартісні показники ресурсів суб'єктів господарювання;

людський капітал – населення і трудові ресурси села;

інтелектуальний капітал – сукупність знань, інновацій, наукових розробок, інформаційних систем; сільська територія – територіальне утворення, його також можна виділити в окрему складову соціального капіталу, навколо якої функціонують усі інші види капіталу;

інституції та інститути – об'єднання громадян і об'єднання організації.

Вважасмо за доцільність введення у науковий оборот поняття "аграрний соціальний капітал". Аграрний соціальний капітал – це сукупність зв'язків, відносин між людьми, власності, виробничого і трудового потенціалу аграрних підприємств, які функціонують у сільському господарстві й виконують специфічну роль в економіці села – виробництво сільськогосподарської продукції для забезпечення продовольчої безпеки держави.

Кожна система еволюціонує, тобто розвивається, змінюючи кількісні і якісні характеристики, що у соціальному капіталі у найбільшій мірі стосується сільської території. Сільська територія змінюється, кардинально впливаючи на соціальний капітал села.

Соціальний капітал визначає розвиток сільської території як системи підприємств, інститутів, поселень та жителів села. Соціальний капітал утворюється у результаті інтеграції складових сільської території в єдину систему. Усі види капіталу, які функціонують на селі, так чи інакше взаємодіють між собою, формуючи соціальний капітал з усіма його функціональними, вартісними, техніко-технологічними, кількісними та ієрархічними ознаками. Тому соціальний капітал села, сільської території являє собою колективну форму інтеграції індивідуальних власностей, суспільно-економічних зв'язків і трудового потенціалу. Колективний характер соціального капіталу обумовлений природною необхідністю, адже для забезпечення необхідних умов життя люди об'єднуються у групи, спільності за виробничими, ідеологічними та цільовими інтересами. Завдяки наведеним принципам утворюються інституції, які, на нашу думку, є проявом, складовою соціального капіталу села, сільських територій, аграрного підприємництва.

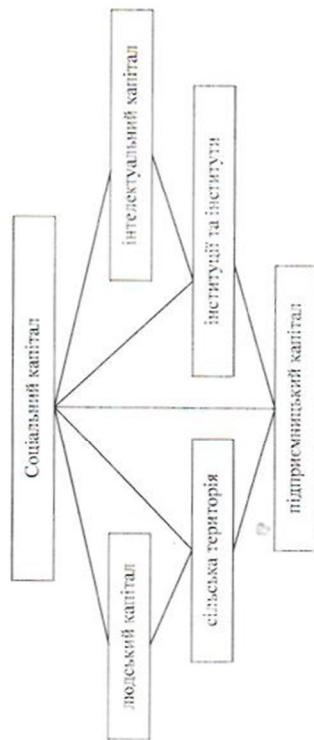

Рис. 1. Складові соціального капіталу як інституційної детермінанти розвитку сільських територій та аграрного підприємництва

Джерело: Сформувано на основі результатів досліджень

У формуванні соціального капіталу значну роль відіграє уклад життя селян, ставлення до тієї чи іншої форми господарювання, а також способів і засад організації виробничо-трудової діяльності. На соціальний капітал впливають зовнішні і внутрішні фактори, дана система постійно еволюціонує. Із функціональної точки зору сільський соціум можна ототожнювати із соціальним капіталом села, адже основою сільського соціуму є сільська територія, яка включає і навколо якої формуються усі складові соціального капіталу на селі.

Становлення соціального капіталу українського села проходить в умовах кардинальних змін у соціально-економічному житті, переорієнтації відносин власності з колективно-державних на приватно-індивідуальні. Відсутність економічного інтересу, можливостей покращення умов життя, мотивації трудової діяльності зумовили глибокі деструктивні зміни на селі, які слід вважати "запорукою" системної кризи.

Спостерігається значний дефіцит якісної, висококваліфікованої, тобто конкурентоспроможної робочої сили, а це завдяє стабілізації й економічному зростанню. Демографічна складова розвитку села у винісному її вигляді стала певним обмежувальним чинником у формуванні та розвитку потенційних можливостей (насамперед кадрових)

аграрних підприємницьких структур. Виникла і поглиблюється ситуація, пов'язана із нестачею спеціалістів усіх рівнів управління та фахових характеристик, професіоналів масових спеціалістів, що виступає стримуючим фактором становлення ефективних, конкурентоспроможних підприємницьких форм у сільському господарстві.

Дослідження показали, що через відсутність інформаційно-комунікаційних можливостей, відтік досвідчених людей, використання і формування соціального капіталу на селі зіштовхується з проблемами. В українському селі практично зведена нанівець участь громадян у суспільному житті через членство у відомдних громадських, професійних і міжпрофесійних організаціях, що створює певний вакуум відносно захисту їх прав. Професійні і міжпрофесійні об'єднання існують, але без залучення до них дрібних селян-виробників, а селяни замкаються в системі "робота – дім – робота", якщо ж вона відсутня (робота), то домогосподарство стає єдиною соціально-економічною системою у забезпеченні зайнятості.

У сільському секторі економіки функціонує як приватно-індивідуальний, так і суспільно-колективний соціальний капітал. При цьому відбувається певна трансформація суспільно-колективного соціального капіталу з позиції домінування приватної власності, тобто переорієнтація з колективно-державної форми до приватно-колективної. Зокрема необхідно констатувати факт наявності кардинальних змін у функціонуванні життєвої і господарської системи сільського соціуму. Поряд з цим необхідно наголосити на невизначеності і домінуванні настроїв байдужості у житті селян, які глибоко пронизують переважно частину життєвих аспектів на селі. Особливо це стосується настроїв селян та їх мотиваційних пріоритетів щодо виробничо-трудової поведінки.

У вітчизняному сільському соціумі об'єктивно склалися умови за яких переважають колективні інституції у соціальному капіталі і господарському житті. Серед типів соціального капіталу переважає колективна форма його вираження, що притаманніше українській дійсності. Колективна форма соціального капіталу походить від індивідуальної, адже первинними носіями суспільних зв'язків і ресурсів є особистості. Економічна система розвивається завдяки соціальному капіталу, сформованому у вигляді інститутів, що ієрархічно задоволюють потреби суспільства, економічним базисом якого вони виступають.

Інституціональна складова соціального капіталу на селі представлена професійними громадськими організаціями, які є несприятливими і покликані захищати права та інтереси учасників. Вони виражають соціальні показники становлення соціального капіталу села. Даний сегмент соціального капіталу села є нафемні розвиткам, сформовані інституції, об'єднання здебільшого існують формально; їхні програмні положення переважно декларативні. Структури за типом несприятливих нездатні поки що брати на себе відповідальність щодо організації діяльності й захисту інтересів учасників, значну роль і надалі відіграють командно-адміністративні підходи, а регулятивно-захисна функція практично не реалізується. З цієї точки зору соціальний капітал, особливо згаданий сегмент, вважасмо неефективним, неадаптованим до ринкових умов соціально-економічного розвитку села.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Розвиток соціально-економічних процесів в українському селі періоду становлення ринкової системи господарювання проходить шлях трансформації і зміни укладу життя. Сільська територія як осередок формування і середовище становлення сільського соціуму переживає системну кризу. Серед капіталу села на перше місце виходить соціальний, який акумулює усі інші види капіталу з прив'язкою до сільської території. Вважаємо, що питання становлення соціального капіталу на селі є актуальним і майже не досліджуваним, адже соціальна складова сільського розвитку не знаходить достатньої уваги серед науковців. Слід наголосити на необхідності дослідження соціально-економічних засад становлення соціального капіталу, мотиваційних пріоритетів селян-носіїв відносин, власників і економічних аспектів їх діяльності та розвитку сільських територій як базису сільського розвитку та розбудови аграрного підприємництва.

Список використаних джерел

1. Електронний ресурс – Режим доступу: – <http://slovartj.index.ru/dict/sociology/article/sos/sos-0453.htm>
2. Сысов С.А. Основные подходы к исследованию социального капитала [Электронный ресурс] / С.А. Сысов. – Режим доступа : <http://www.dompu.edu.ua/> "Библиотека".
3. Шпикуняк О.Г. Категорія соціального капіталу в економічній теорії / О.Г. Шпикуняк // Вісник Сумського національного аграрного університету. – 2006. – Вип. 3-4 (20-21). – С. 321-323.
4. Норт. Інституції, інституційна зміна та функціонування економіки / Норт. Даблас; пер. з англ. І.Дзюб. – К.: Основи, 2000. – 198 с.
5. Коуз Р. Природа фірми: [Ст. амер. економіста / Сокр. пер. з англ. Б.Пінскера] // ЕКО: Економіка і орг. пром. пр-ва.- № 2.- С.66-82.
6. Commons J.R. Institutional Economics / J.R. Commons // The American Economic Review. Vol. 21. – №4. – (Dec. 1931). – P. 648-657.
7. Hamilton, Walton H. The Institutional Approach to Economic Theory / Hamilton, Walton H. // American Economic Review. – 1919. – №9. – P.309-318.
8. Smith M.K. Social Capital – The encyclopedia of informal education / Smith M.K. // www.infed.org/biblio/social_capital.htm.
9. Громадянське суспільство і соціальні перетворення в Україні // Наукова конф. ЛНУ ім. І.Франка, філософський факультет, кафедра філософії, 13-15 грудня 2001 р.: тез. – Львів, 2001. – С. 54-55.
10. ООН. Економічний і соціальний рапорт / Конференція європейських статистиків / Соціальний капітал – перспективи і перспективні напрями національної освіти у міжнародних сопоставленнях / Женева, 11-13 лютого 2007 года. – Режим доступа : <http://www.eceosman.edu.ru>.
11. Валентинов В.Л. Теоретичні аспекти розвитку форм господарювання в аграрному секторі: ролі соціального капіталу. Наук. вісн. НАУ // Редкол.: Д.О. Мельничук (відп. ред.) та ін. – К., – 2003. – Вип. 72 – 382 с. – С. 307-311.
12. Якубенко В.Д. Базисні інститути у трансформаційній економіці: Монографія / Якубенко В.Д. – К.: КНЕУ, 2004. – 252 с.
13. Юрчишин В.В. Сільські території як системотворюючі фактори розвитку аграрного сектору економіки / В.В. Юрчишин // Економіка АПК. – 2005. – №3. – С. 3-10.
14. Малік М.І. Мотивація виробничої діяльності в аграрній сфері економіки [методологія і організація] / Малік М.І. – К.: ІАЕ, 1995. – 177 с.
15. Саблук П.Т. Вибрані твори від постановки до вирішення... Вибрані статті з рутан аграрної економіки: [у двох книжках. Кн.1] / Саблук П.Т. – К.: ННЦ ІАЕ, 2009. – 636 с.
16. Валентинов В.Л. Теоретичні аспекти розвитку форм господарювання в аграрному секторі: роль соціального капіталу. Наук. вісн. НАУ // Редкол.: Д.О. Мельничук (відп. ред.) та ін. – К., – 2003. – Вип. 72 – 382 с. – С. 307-311.
17. Якубенко В.Д. Базисні інститути у трансформаційній економіці: Монографія / Якубенко В.Д. – К.: КНЕУ, 2004. – 252 с.
18. Юрчишин В.В. Сільські території як системотворюючі фактори розвитку аграрного сектору економіки / В.В. Юрчишин // Економіка АПК. – 2005. – №3. – С. 3-10.
19. Малік М.І. Мотивація виробничої діяльності в аграрній сфері економіки [методологія і організація] / Малік М.І. – К.: ІАЕ, 1995. – 177 с.
20. Саблук П.Т. Вибрані твори від постановки до вирішення... Вибрані статті з питань аграрної економіки: [у двох книжках. Кн.1] / Саблук П.Т. – К.: ННЦ ІАЕ, 2009. – 636 с.

Список джерел у транслітерації/References

1. Elektronnyi resurs – Rezhym dostupu: – <http://slovartj.index.ru/dict/sociology/article/sos/sos-0453.htm>
2. Sysoev S.A. Osnovnye podkhody k issledovaniyu sotsialnogo kapitala [Elektronnyi resurs] / S.A. Sysoev. – Rezhym dostupa : <http://www.dompu.edu.ua/> "Biblioteka".
3. Shpykuniak O.H. Kategorija sotsialnogo kapitalu v ekonomichnij teorii / O.H. Shpykuniak // Visnyk Sumskoho natsionalnogo ahrarynoho universytetu. – 2006. – Vyp. 3-4 (20-21). – S. 321-323.

4. Nort. Instytutsii, instytutsiina zmiana ta funktsionuvannia ekonomiky / Nort, Dablas; per. z anh. I.Dziub. – K.: Osnovy, 2000. – 198 s.
5. K o z R. Priroda firmy: [St. amer. ekonomista / Sokr. per. s angl. B.Pinskera] //EKO: Ekonomika i org. prom. pr-va.- № 2.- S.66-82.
6. Commons J.R. Institutional Economics / J.R. Commons // The American Economic Review. Vol. 21. – №4. – (Dec. 1931). – P. 648-657.
7. Hamilton, Walton H. The Institutional Approach to Economic Theory / Hamilton, Walton H. // American Economic Review. – 1919. – №9. – P.309-318.
8. Smith M.K. Social Capital – The encyclopedia of informal education / Smith M.K. // www.infed.org/biblio/social_capital.htm.
9. Hromadianske suspiilstvo i sotsialni peretvorennia v Ukraini // Naukova konf. LNU im. I.Franka, filosofskyi fakultet, kafedra filosofii, 13-15 hrudnia 2001 r.: tez. – Lviv, 2001. – S. 54-55.
10. ООН. Ekonomicheskii y sotsialnyi sovet / Konferentsiia yevropeiskikh statistikov / Sotsialnyi kapital – perspektivnyie i perspektivnyie napravleniia natsionalnoi otsenki y mezhdunarodnykh sopostavlenii / Zheneva, 11-13 iunia 2007 goda. – Rezhym dostupa : <http://www.eceosman.edu.ru>.
11. Valentyunov V.L. Teoretichesni aspekty rozvytku form hospodariuvannia v ahrarynomu sektori: roli sotsialnogo kapitalu. Nauk. visn. NAU // Redkol.: D.O. Melnychuk (vidp. red.) ta in. – K., – 2003. – Vyp. 72 – 382 s. – S. 307-311.
12. Yakubenko V.D. Bazyzni instytuty u transformatsiynii ekonomitsi: Monohrafiia / Yakubenko V.D. – K.: KNEU, 2004. – 252 s.
13. Yurchyshyn V.V. Silski terytoryi yak systemotvoriuchii faktory rozvytku ahrarynoho sektoru ekonomiky / V.V. Yurchyshyn // Ekonomika APK. – 2005. – №3. – S. 3-10.
14. Malik M.I. Motyvatsiia vyrobnychoi diialnosti v ahraryni sferi ekonomiky [metodoholliia i orhanizatsiia] / Malik M.I. – K.: IAE, 1995. – 177 s.
15. Sabluk P.T. Vybраниi tvory vid postanovky do vyrishennia... Vybраниi statii z rutan ahrarynoho ekonomiky: [u dvoekh knyzhakh. Kn.1] / Sabluk P.T. – K.: NNTs IAE, 2009. – 636 s.

АННОТАЦІЯ

СОЦИАЛЬНЫЙ КАПИТАЛ КАК ИНСТИТУЦИОНАЛЬНАЯ ДЕТЕРМИНАНТА РАЗВИТИЯ СЕЛЬСКИХ ТЕРРИТОРИЙ И АГРАРНОГО ПРЕДПРИИМАТЕЛЬСТВА

РЯБКОНЬ Василий Петрович, доктор экономических наук, профессор, член-корреспондент НАН, главный научный сотрудник, профессор, Национальный научный центр «Институт аграрной экономики» ШПИКУЛЯК Александр Григорьевич, доктор экономических наук, профессор, декан экономического факультета, Выпийский национальный аграрный университет ПЕХОВ Владимир Анатольевич, соискатель, Национальный научный центр «Институт аграрной экономики»

В статье раскрыты теоретико-методологические и концептуальные основы становления социального капитала как институциональной детерминанты развития сельских территорий и аграрного предпринимательства. Определены некоторые эволюционные аспекты позиционирования категории "социальный капитал" в методологических конструкциях научных парадигм представителей разных научных школ экономики, социологии, политологии, а также аграрных исследований, которые дали возможность позиционировать определение социального капитала как институциональной детерминанты по отраслевой принадлежности. Раскрыты методологические выходы по линии в определении функционально-ролевых характеристик социального капитала, его структуры, принадлежности, мотивации "пользователей" по отношению к нему как субъекта жизни и сферы ведения бизнеса, а также предпринимательства – институциональной конструкции структуры

резни благосостояния, получения дохода, внедрения инноваций. Сделан авторский вывод о структуре социального капитала села, направлений его институционализации к условиям рынка, конкуренции, а также обобществления умовляющей институциональной конструкции в среде трансформационной экономики отечественного аграрного социума.

Ключевые слова: социальный капитал, социум, институты, село, сельские территории, аграрное предпринимательство.

ANNOTATION
SOCIAL CAPITAL AS INSTITUTIONAL DETERMINANTS OF RURAL DEVELOPMENT AND AGRICULTURAL ENTERPRISE

RIABOKON Vasyi, Doctor of Economic Sciences, professor, corresponding member of NAAS of Ukraine, chief research assistant, National research centre "Institute of Agrarian Economy"

SHYUKULIAK Oleksandr, Doctor of Economic Sciences, professor, Dean of the Economic Department, Vinnytsia National Agrarian University
PEKHOV Volodymyr, researcher, National scientific center "Institute of Agrarian Economy"

Theoretical, methodological and conceptual basics of social capital formation as institutional determinant of rural territories and agribusiness development are shown in the article. Some evolutionary aspects positioning of the category "social capital" in methodological constructions of scientific performances of different scientific economics, sociology, political science and also agrarian science trends representatives which gave the opportunity to position the determination of social capital as institutional determinant by sectoral are defined. Interdisciplinary scientific positions in determining functional and thematic characteristics of social capital, its structures, pertains, incentives of "users" in relation to village as habitat and place to run business and also a place of entrepreneurship – institutional construction of welfare increase impetus, income acquisition, innovations promotion are disclosed. Author's conclusion concerning social rural capital structure, trends of its institutionalization towards market conditions, competition and also generalization of above mentioned institutional construction in conditions of national agrarian social medium's economy is made.

Keywords: social capital, institutions, country, rural territories, agrarian entrepreneurship.

Інформація про авторів

РЯБОКОНЬ Василь Петрович, доктор економічних наук, професор, член-кореспондент НААН, головний науковий співробітник, Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки» (03680, м. Київ, вул. Героїв Оборони, 10)

ШПИКУЛЯК Олександр Григорович, доктор економічних наук, професор, декан економічного факультету, Вінницький національний аграрний університет (21008, м. Вінниця, вул. Солнечна, 3, e-mail: spikuliak@ukr.net)

ПЕХОВ Володимир Анатолійович, здобувач, Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки» (03680, м. Київ, вул. Героїв Оборони, 10, e-mail: kryzhanovskyy@gmail.com)

РЯБОКОНЬ Василь Петрович, доктор економічних наук, професор, член-кореспондент НААН, головний науковий співробітник, Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки» (03680, м. Київ, вул. Героїв Оборони, 10)

ШПИКУЛЯК Олександр Григорович, доктор економічних наук, професор, декан економічного факультету, Вінницький національний аграрний університет (21008, м. Вінниця, вул. Солнечна, 3, e-mail: spikuliak@ukr.net)

ПЕХОВ Володимир Анатолійович, соискатель, Национальный научный центр «Институт аграрной экономики» (03680, г. Киев, ул. Героев Оборони, 10, e-mail: kryzhanovskyy@gmail.com)

RIABOKON Vasyi - Doctor of Economic Sciences, professor, corresponding member of NAAS of Ukraine, chief research assistant, National research centre "Institute of Agrarian Economy" (03680, Kyiv, Heroes of Defense Str., 10)

SHYUKULIAK Oleksandr - Doctor of Economic Sciences, professor, Dean of the Economic Department, Vinnytsia National Agrarian University (21008, Vinnytsia, Somyachna Str. 3, e-mail: spikuliak@ukr.net)

PEKHOV Volodymyr - researcher, National scientific center "Institute of Agrarian Economy" (03680, Kyiv, Heroes of Defense Str., 10, e-mail: kryzhanovskyy@gmail.com)

*Підписано до друку 15 квітня 2015 року
Формат 60x84/8. Папір офсетний.
Друк офсетний. Ум. друк. арк. 12,25
Тираж 100.
Зам № ...*

Видавництво ТОВ «Консоль»
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру видавців
Серія ДК №1539 від 30.10.2003 р.
Віддруковано ТОВ «Консоль».
21034, м. Вінниця, вул. Чехова, 12-А.
Тел.: (0432) 26-54-54, 55-66-12
E-mail: konsol@inbox.vn.ua